

GÓSY MÁRIA
MTA Nyelvtudományi Intézet
gosy.maria@nytud.mta.hu

Szótagszám és szóhosszúság gyermekek mondatismétlésében

The number of syllables and duration of words in childrens's sentence repetitions

Abstract

The present study intends to analyze word durations in sentence repetitions produced by 5-year-old and 7-year-old Hungarian-speaking children. The durations of the older children's words were significantly longer than those of the younger children. The reduction tendency of longer words was specifically marked with the 7-year-old children. Function words were produced shorter than content words by all children. Temporal patterns of words are good indicators for developing articulation and speech motor control.

Absztrakt

A tanulmány a szavak időtartamát vizsgálja 5 és 7 éves magyar anyanyelvű gyermekek mondatismétléseiben. Az idősebb gyermekek szignifikánsan hosszabban ejtették a szavakat, mint a fiatalabbak. A több szótagból álló szavak redukációs tendenciája egyértelműen kimutatható volt a hétéveseknél. A funkciósók időtartama mindkét gyermekcsoportban hosszabbnak adódott, mint a tartalmas szavaké. A szavak időzítési jellemzői jól mutatják a fejlődő artikulációt és a beszédmotoros kontrollt.

Key words: short and long words, duration measurements, function words, content words, children

Kulcsszavak: rövid és hosszú szavak, időtartammérések, funkciósók, tartalmas szavak, gyermekek

Bevezetés

A szóéjtés a jelentés és a szóalak összekapcsolása, a megfelelő grammatikai forma illesztése, illetve a fonológiai tulajdonságok és az artikuláció mind pontosabb volta miatt az anyanyelv-elsajátítás egyik leglátványosabb tényezője. Már az első szavak megjelenését is számos beszédtervezési folyamat előzi meg, amelyek a mentális lexikon gazdagodása, a nyelvi ismeretek fejlődése, az alkalmazási biztonság következtében mind jobban megfelelnek a felnőtt mechanizmus működésének. Meghatározó a temporális kontroll, valamint a rövid idejű memória életkor-specifikus működése. Az előbbi teszi lehetővé a szavakat alkotó beszédhangok megfelelő időzítését egymáshoz képest az ejtés során, az utóbbi pedig biztosítja (többek között) a szóéjtés relatív állandóságát, az új szavak hosszú távú tárolását, avagy a mind bonyolultabb morfológiai szerkezet kialakulását.

A szavak időviszonyaira számos tényező van hatással (pl. Beckman–Edwards 1990; Bell et al. 2009), a nyelvi fejlődés folyamatában továbbá az elsajátítás ténye az, amire a különféle faktorok sajátos befolyással lehetnek (pl. Redford 2015). A nyelv birtokba vételének percepció és

produkciós szabályszerűségei, jellemzői, a kognitív fejlődés, a fiziológiai változások (pl. izomműködés), módosulások, a beszédrutin növekedése, az általános érés (pl. Rodríguez-Aranda–Jakobsen 2011) mind-mind külön is és együttesen is alakítják a beszéd temporális viszonyait. Mindehhez járulnak a nyelvi jellemzők, mint például a közlések hossza, avagy a lexikális hozzáférés folyamata egy adott életkorban (Flipsen 2006; Bannard–Matthews 2008). A szavak morfémaszámának növekedése elsősorban a gyermek fejlődő motoros ügyességével és bizonyos kognitív folyamatokkal van kapcsolatban (Handl–Graf 2010; Redford 2015). A szóéjtés egy bizonyos életkortól jellemzően tükrözi az adott nyelv specifikumait, az agglutináló magyar nyelv esetében a morfológiai gazdagságot, a több szótagból álló szavak egyre gyakoribb előfordulását. Egy kutatásban 320 angol anyanyelvű gyermek szavainak hosszúságát elemezték (Flipsen 2006). Az eredmények szerint a szavak növekedése 1,06 és 1,42 szótag közötti szótagszámmal volt jellemezhető 3 és 8 éves koruk között. Nem csak a szavak szótagban kifejezett hossza, de az ejtésükre fordított idő is jellemző egy adott életkorra. Kimondható, hogy hétéves korokra a gyermekek az elvárt morfológiával használják a szavakat, amelyek között nem ritkák a hat szótagosok sem (Horváth et al. 2019).

A szóéjtésre már gyermekkorban is hatással lehet a beszédstílus. A hallott közlések ismétlése az anyanyelv-elsajátítás egyik ösztönös stratégiája (Gósy 2005), ennek révén tanulja meg a gyermek a szó jelentését, morfológiai, fonológiai és artikulációs jellemzőit. A kezdetekben az izolált szavak ismétlése, sőt ismételtetése történik, az életkor előrehaladtával ennek gyakorisága csökken. A másoktól hallott közlések észlelése, értése és bármilyen okból történő megismétlése azonban állandó kísérője a nyelvelsajátításnak. Központi szerep jut az ismétlésekben a beszédészlelésnek (pl. Gósy 2000) és a munkamemóriának (pl. Alloway et al. 2004). Mondatisméltéskor a gyermeknek nem feltétlenül kell megértenie a tartalmat, ugyanakkor az elhangzottak jelentése és hosszúsága hatással van az ismételtetésükre. A gyermekek A mondatisméltés tényezői: a jelentés reprezentációja, a lexikális hozzáférés, a szintaktikailag előkészített mondatstruktúrák és a munkamemória (pl. Potter–Lombardi 1998; Jeffries et al. 2004; Gósy 2016).

A munkamemóriának és a hosszú távú memóriának meghatározó szerepe van mindebben, és sajátos módon befolyásolják az időzítési viszonyokat. A munkamemória működését sok szempontból vizsgálták felnőttek esetében (pl. Gathercole–Baddeley 1993; Bóna 2013), valamint gyermekeknél (pl. Alloway et al 2004; Alloway–Gathercole 2005). A nyelvelsajátítás egy bizonyos szakaszáig a munkamemória kapacitása folyamatosan nő (Racsomány 2004). A fonológiai tár kapacitását felnőttek esetében két másodpercre teszik (Baddeley 2001); a gyermekeké – életkortól függően – jóval rövidebb. A munkamemória és a mondatmegértés értelemszerűen szoros kapcsolatban vannak egymással (Turi et al. 2014); hasonlóképpen közvetlen az összefüggés a munkamemória és a mondatészlelés között is (pl. Klem et al. 2015). Mondatisméltéskor a beszédfeldolgozás felsőbb szintjei nem szükségszerűen, a beszédprodukció szelekciós és nyelvi átalakításért felelős folyamatai pedig egyáltalán nem működnek, ezért az ismétléses feladat bizonyos értelemben egyszerűbb, mint a spontán beszéd produkciója. Nehezítő körülmény azonban éppen az, ami az egyszerűsítésből következik: nem szabadon válogathatók a szavak, fokozott a beszédészlelés működése, a munkamemória terhelése jelentős.

A mondatisméltés mint egyfajta komplex verbális tevékenység fontos, a gyermekek teljesítménye pedig meghatározó a fejlődés szempontjából. A lexikális hozzáférés sajátosságai és a szóéjtés temporális mintázata áll elemzéseink középpontjában ebben a kutatásban. Iskolakezdés előtti (5 éves) és iskolába járó (7 éves) gyermekek szóidőtartamait vizsgáltuk mondatisméltésekben. A cél annak kimutatása volt, hogy a korkülönbség, illetve az iskolai tanulás hatással vannak-e a szavak időzítésére. Három hipotézist fogalmaztunk meg: (i) az idősebbek több szót fognak helyesen ismételni a kutatásban szereplő ismétlendő szavakból, (ii) az idősebbek szóidőtartamai rövidebbek lesznek, (iii) a szótagszám növekedésével a szavak

időtartama relatív csökkenést fog mutatni és (iv) a funkciósók rövidebbek lesznek, mint a tartalmas szavak.

Kísérleti személyek, anyag, módszer

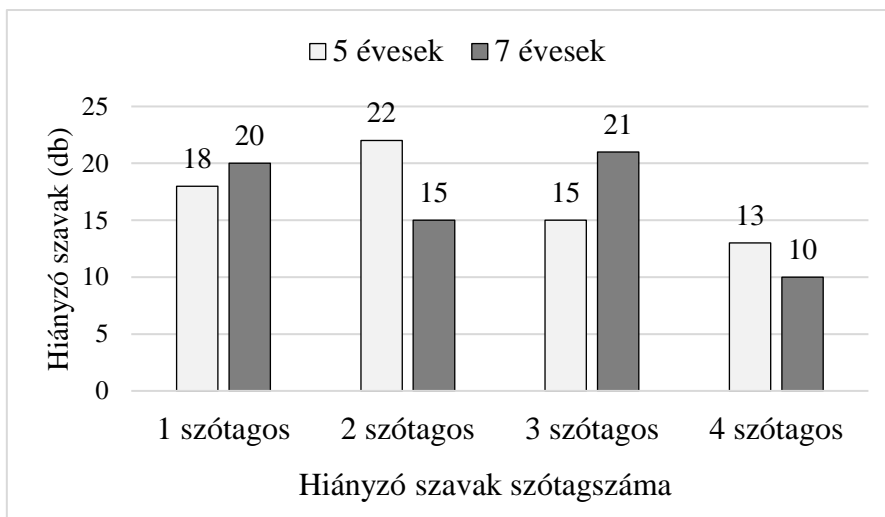
A kutatáshoz 20 gyermek mondatisméltéseit és a kiválasztott ismételt szavak időtartamát elemeztük. Az adatközlők közül 10 ötéves óvodás (5;2–5;7), 10 pedig hétéves iskolás (7;3–7;8) volt (mindkét csoportban a gyermekek fele kislány, illetve kisfiú). Ép hallású, átlagos szociokulturális háttérű gyermekek. A hanganyagukat a GABI adatbázis (Bóna et al. 2014) felvételei közül véletlenszerűen választottuk ki (tekintetbe véve az életkorukat és a nemüket). Az ismétlendő mondatok száma 15, amelyek összesen 69 szót tartalmaztak (nem számítva a névelőket). Például: *A farsangi bálban mindenkinek szép jelmeze volt.*; *A gyermekek bukfencezni is megtanulnak testnevelésórán.*; *Nemsokára odaérünk, ugye?* Közülük választottunk ki 44 szót, 13 funkció- és 31 tartalmas szót. A szavak kiválasztásának szempontjai a következők voltak. A szavak között legyenek tartalmas és funkciósók, a szótagszám 1, 2, 3 és 4 legyen; a szavak a mondatok különböző helyein forduljanak elő. Az egy és két szótagból állók száma 12-12 (5-5 db funkciószó), a három szótagosoké 11, a négy szótagból állóké pedig 10 volt (e két utóbbi szótagszám esetében 1-1 funkciószó fordult elő). Példák: *hogy, nem, víz, kérsz, föld, ugye, alatt, magyar, hosszú, bálban, keresztül, farsangi, indulunk, gyermeke, nemsokára, bukfencezni, kiáltotta, Balatonra.* A feladat során az adatközlőnek hallás alapján, egyszeri elhangzást követően kellett a mondatot megismételniük.

A rögzített hanganyagot a következő fő szempontok szerint elemeztük: (i) a kiválasztott szavak ismétlésének helyessége, (ii) szóidőtartamok. A szavakat annotáltuk (a fonetikában szokásos kritériumok figyelembevételével), és adatoltuk az időtartamokat, mindkettőt a Praat programban (Boersma–Weenink 2011). Tekintettel a relatíve kis létszámra, a nemek közötti esetleges eltérésekkel nem foglalkoztunk. A statisztikai vizsgálatokat egytényezős ANOVA-val végeztük 95%-os megbízhatósági szinten, továbbá korrelációs számítást alkalmaztunk (az SPSS 19.0 programban).

Eredmények

A szavak hosszának elemzését megelőzően röviden kitérünk az ismételhetőség kérdésére. A mondatisméltések nehéz feladatnak bizonyultak a gyermekek számára mindkét életkori csoportban. Azoknak a mondatoknak a visszamondása volt különösen nehéz, amelyeknek a tartalma nem segítette a gyermeket az ismétlésben, illetve amelyek relatíve túl hosszúak voltak, például: *A forgalom miatt csak nehezen lehetett előrehaladni az autópályán.*, *A gyöngyhalászok hosszú ideig képesek a víz alatt maradni.*

Az általunk előzetesen kiválasztott szavak ismétlési sikeressége az ötéveseknél 79,3%, a hétéveseknél 78,2% volt (az 1. ábra szemlélteti a nem megfelelően ismételt szavak számát). Az ötéveseknél több két szótagos szó, a hétéveseknél pedig több három szótagos szó hiányzott. A fiatalabbak az összes tartalmas szó 21,9%-át, az idősebbek a 21,3%-ukat nem ismételték megfelelően. Az összes funkciószó pontos ismétlése kissé jobban eltért a két életkori csoportban, az 5 évesek 23-at (17,7%), a 7 évesek 30-t (23%) nem vagy hibásan ismételték. A legtöbb gyermeknek a *hosszú*, a *világon*, a *keresztül* és a *minap* szavak ismétlése jelentett problémát a fiatalabbak csoportjában, míg az idősebeknél a *csak*, az *és*, valamint az *ütötte* visszamondása is gondot okozott. Az 5 évesek és a 7 évesek között – az összes szót tekintve – nem volt matematikailag igazolható különbség a szavak helyes visszamondásában.

1. ábra

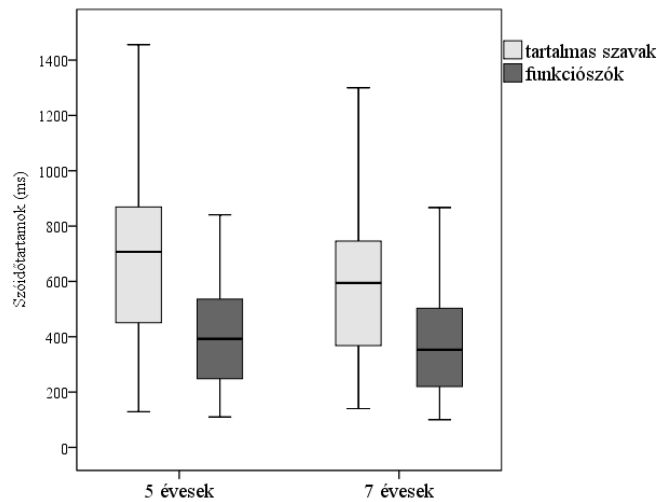
A hiányzó (nem vagy nem helyesen ismételt) szavak száma a két életkori csoportban a szótagszám szerint

A sikeres ismétlés nem volt független a mondat tartalomtól, a grammatikai szerkezettől, olykor attól sem, hogy a mondat hányadik szavaként hangzott el az adott szó életkortól függetlenül. A leggyengébb teljesítményt mutató ötéves 25 szót tudott megismételni (a 44-ből), a hétévesek közül pedig a legkevesebbet ismétlő 26-ot. A fiatalabbaknál egyetlen gyermek sem tudta az összes kiválasztott szót megismételni, a legjobb teljesítményt mutató ötéves 42 szót ismételt helyesen. A hétévesek csoportjában egy gyermek mind a 44 szót megfelelően megismételte. A szóidőtartamokat az 1. táblázatban összegeztük. Itt még nem vettük figyelembe a szótagszámok szerinti különbségeket. A fiatalabbak szavainak időtartama mintegy 80 ms-mal hosszabb, és az időadatok szóródása is nagyobb, mint az idősebb gyermekek esetében.

1. táblázat: Szavak időtartamai mondatismétlésben 5 és 7 éves gyermekeknél (SD = átlagtól való eltérés)

Életkor (év)	A szavak időtartama (ms)					
	tartalmas szavak		funkciós szavak		összes szó	
	átlag	SD	átlag	SD	átlag	SD
5	691	278	416	213	613	289
7	581	246	390	219	530	253

Jellegzetesen elkülönülnek a tartalmas és a funkciószók (2. ábra). Mindkét életkori csoportban az utóbbiak a rövidebbek, bár a pontos összehasonlítás csak a szótagszámok figyelembevételével lehetséges, hiszen mindössze 1-1 három és négy szótagból álló funkciószó szerepelt az anyagunkban. A tartalmas szavak között 110 ms az átlagos különbség, ennyivel ejtik őket hosszabbak az ötéves gyermekek. A funkciószavak esetén ez a különbség mindössze 26 ms, vagyis lényegesen kisebb az eltérés. Ha a funkciószókat és a tartalmas szavakat hasonlítjuk össze ugyanabban a korcsoportban, akkor azt látjuk, hogy azok különbsége átlagosan 275 ms az 5 éveseknél és 191 ms a 7 éveseknél. A szóródás a funkciószókat tekintve csaknem megegyezik a két életkori csoportban.

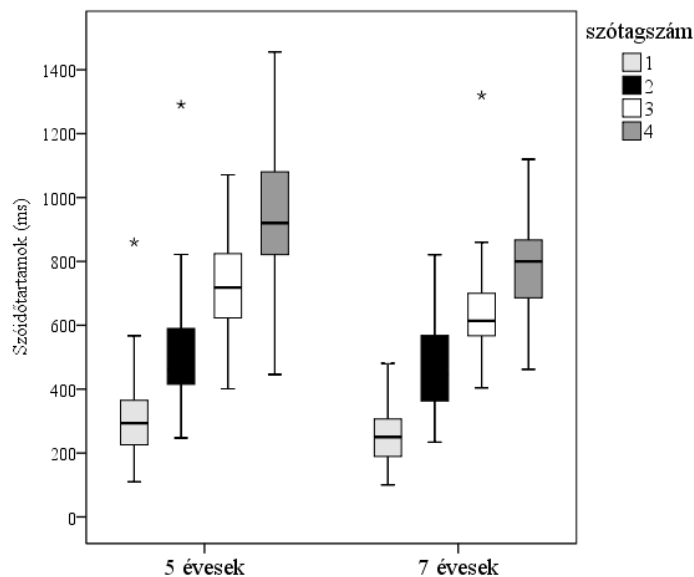

2. ábra

A tartalmas szavak és a funkciószók időtartamai a két életkori csoportban

A statisztikai elemzések szignifikáns különbséget igazoltak a szóidőtartamokban az ötévesek és a hétévesek között ($F(1, 751) = 24,763, p = 0,001$), hasonlóképpen a tartalmas és a funkciószavak között ($F(1, 751) = 129,499, p = 0,001$); az életkor és a szó típusának az interakciója is szignifikáns, $p = 0,039$.

A szótagszám meghatározza a szavak időtartamát, a köztük lévő korreláció (Pearson-teszt) erős és szignifikáns ($r = 0,815, p = 0,001$). A statisztikai elemzések szignifikáns különbséget igazoltak a szóidőtartamokban a szótagszám függvényében ($F(3, 751) = 266,187, p = 0,001$), az életkor és a szótagszám szerinti időtartamok interakciója is szignifikáns ($p = 0,004$). Valamennyi szótagszám tekintetében a Tukey-féle post-hoc tesztek szignifikáns különbséget igazoltak (a p -érték mindenütt $< 0,00$). A 3. ábra dobozdiagramjai szemléltetik a szóidőtartamokat az életkor és a szavak szótagszámának függvényében.

3. ábra

A szóidőtartamok az életkor és a szótagszám függvényében

Az egy szótagból álló funkciósavak átlaga 386 ms az ötéveseknél; a három fonéma realizációját tartalmazó *hogy* és a két fonéma realizációjából álló *így* átlagos időtartama megegyezett (231 ms). Az egy szótagos tartalmas szavaké ebben az életkori csoportban 695 ms. A hétéveseknél az egy szótagból álló funkciósavak átlaga 371 ms, a tartalmas szavaké 569 ms. A két szótagos funkciósavak átlagos időtartama az ötéveseknél 457 ms, a tartalmas szavaké pedig 696 ms. A hétéveseknél a két szótagból álló funkciósavak átlaga 417 ms, a tartalmas szavaké 616 ms. A három szótagból álló tartalmas szavak időátlaga az ötéveseknél 722 ms, a hétéveseknél 706 ms; a négy szótagosaké a fiatalabbaknál 702 ms, az idősebbeknél pedig 336 ms. (A három és négy szótagos funkciósavak adatait a kis elemszám miatt nem közöljük.)

Következtetések

A kutatásban azt vizsgáltuk, hogy mondatismétkor a szavak időtartama milyen sajátosságokat mutat ötéves óvodások és hétéves iskolások ejtésében, illetve hogy a kiválasztott szavakat milyen arányban képesek a gyermekek megismételni. Feltételeztük, hogy az idősebb gyermekek több szót fognak helyesen visszamondani, mint a fiatalabbak. Az adatok nem támasztották alá a hipotézist: a két korcsoport teljesítményében gyakorlatilag nem volt különbség. A nem vagy tévesen ismételt szavak nagyrészt megegyeztek a gyermekeknek függetlenül az életkoruktól. A mintegy 2 évnyi korkülönbség azonban – legalábbis ennek a kísérletnek az adatai alapján – úgy tűnik, nem jelenti a mondatismétkészségének növekedését. Magyarozatként azt valószínűsítjük, hogy nem feltétlenül a mondatészlelés teljesítményének stagnálása áll a háttérben, hanem éppen az iskola – tanulás, feladatok, elvárások – ténye, amelyek növelhetik a gyermekek szorongását. Az sem zárható ki, hogy az ötévesek még nagyobb mértékben vannak hozzászokva a számukra ismeretlen jelentésű szavak ismétléséhez (pl. *kalauz*, *jelmeze*, *forgalom*), és könnyebben visszaadják azokat, mint a hétévesek, akik már nagyobb mértékben készülnek a jelentés ismeretére. Idekapcsolódik az a lehetőség is, hogy az ismeretlen szó megakasztja a mondat ismétlését, esetünkben például a *kalandjait* szó helyes ismétlését a megelőző *úrturista* elhangzása blokkolhatta). A szakirodalomban nincs teljes egyetértés abban, hogy a mondatismétkészségben milyen és mekkora szerepe van a memóriának (pl. Alloway et al. 2004; Okura–Lonsdale 2012).

Hipotézisünk volt, hogy az idősebbek szóidőtartamai rövidebbek lesznek, mint a fiatalabbakéi. A feltételezésünk igazolódott, bár jelentős átfedések tapasztalhatók a két csoport szóhosszainak időtartamaiban. A tartalmas szavak minden szótagszám esetében rövidebbek az ötéveseknél, a legnagyobb különbséget a négy szótagból állóknál, a legkisebbet a három szótagosoknál tapasztaltuk. Minthogy 11, illetve 12 szó képviselt egy-egy szóhosszt, valószínűsíthető, hogy az adott szavak fonetikai struktúrája és jelentése is hatással lehetett az ejtésükre az ismétlés során. Nem zárható ki továbbá a gyermekek egyéni mentális lexikonának tényezője, a feltöltöttség és a lexikális hozzáférés működése (az aktuális észlelés folyamatokon túl). Az egy szótagos funkciósavak időtartamában kismértékű eltérést találtunk az életkor függvényében, a két szótagosok esetében a különbség csaknem a duplájára emelkedett; a hétévesek ejtették őket rövidebben. Az a tény, hogy a funkciósavak időtartamai rövidebbek, mint a tartalmas szavakéi vélhetően a nagyobb gyakoriságukkal magyarázható, ami már ötéves korban is adatható.

Feltételeztük, hogy a szótagszám növekedésével az elemzett szavak időtartama relatív csökkenést fog mutatni. Az adatok igazolták a hipotézist. Noha mindkét csoportban tapasztaltuk az időtartamok redukálódását, az sokkal kifejezőbb volt az idősebb gyermekek szóidőtartamaiban. Ez egyrészt arra utal, hogy már az ötévesek is igyekeznek a hosszabb szavakat rövidebben ejteni, és ez fokozottan jelenik meg a hétéveseknél. Az idősebbek artikulációjának biztosabbá válását, a motoros kontroll tökéletesedését jelzik az időértékek.

Eredményeink felhasználásának kettős gyakorlati vonatkozása van. Megállapítható, hogy az iskolába lépést követően a beszédészlelés és a verbális memória fokozott fejlesztést igényel. Adataink rámutatnak arra is, hogy a gyakoribb és hosszabb beszédtevékenység, a lexikális hozzáférés folyamatának fejlesztése a beszédprodukción mind óvodás, mind kisiskoláskorban alapvető fontosságú.

Irodalom

- Alloway, T. P., Gathercole, S. E. 2005. Working memory and short-term sentence recall in young children. *European Journal of Cognitive Psychology* 17. évf. 2. szám. 207–220.
- Alloway, P., Gathercole, S. E., Willis, C., Adams, A-M. 2004. A structural analysis of working memory and related cognitive skills in young children. *Journal of Experimental Child Psychology* 87. évf. 85–106.
- Baddeley, A. D. 2001. *Az emberi emlékezet*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Bannard, C., Matthews, D. 2008. Stored word sequences in language learning: The effect of familiarity on children's repetition of four-word combinations. *Psychological Science* 1. évf. 3. szám. 241–248.
- Beckman, M., Edwards, J. 1990. Lengthening and shortening and the nature of prosodic constituency. In: Kingston, J. and Beckman, M. (eds.) *Papers in Laboratory Phonology I: Between the Grammar and the Physics of Speech*. Cambridge: Cambridge University Press. 152–178.
- Bell, A., Brenier, J. Gregory, M., Girand, C., Jurafsky, D. 2009. Predictability effects on durations of content and function words in conversational English. *Journal of Memory and Language* 60. évf. 1. szám. 92–111.
- Beckman, M., Edwards, J. 1990. Lengthenings and shortenings and the nature of prosodic constituency. In: Kingston, J., Beckman, M. (eds.) *Papers in Laboratory Phonology I: Between the Grammar and Physics of Speech*. New York, Cambridge: Cambridge University Press. 179–200.
- Boersma, P., Weenink, D. 2011 Boersma, P. & Weenink, D. (2014). *Praat: doing phonetics by computer*. http://www.fon.hum.uva.nl/praat/download_win.html (accessed 18 November 2014)
- Bóna J. 2013. *A spontán beszéd sajátosságai az időskorban*. Budapest: Eötvös Kiadó.
- Bóna J., Imre A., Markó A., Váradi V., Gósy M. 2014. GABI – Gyermeknyelvi beszédadatbázis és információtár. *Beszédkutatás 2014*. 246–251.
- Flipsen, P. 2006. Syllables per word in typical and delayed speech acquisition. *Clinical Linguistics and Phonetics* 20. évf. 293–301.
- Gathercole, S. E., Baddeley, A. D. 1993. *Working memory and language*. Hillsdale: Erlbaum.
- Gósy M. 2000. *A hallástól a tanulásig*. Budapest: Nikol.
- Gósy M. 2005. *Pszicholingvisztika*. Osiris: Budapest.
- Gósy M. 2016. Az életkor hatása a feldolgozási és a tervezési folyamatokra mondatisméltéskor. *Beszédkutatás 2016*. 23–43.
- Handl, S., Graf, E.-M. 2010. Collocation, anchoring and the mental lexicon – an ontogenetic perspective. In: Schmid, H.-J., Handl, S. (eds.) *Cognitive foundations of linguistic usage patterns: Empirical studies*. Berlin, New York: De Gruyter, Mouton. 119–150.
- Horváth V., Krepesz V., Gósy M., Huszár A. 2019. Magánhangzók temporális mintázata az anyanyelv-elsajátításban. In: Bóna J., Horváth V. (szerk.) *Az anyanyelv-elsajátítás folyamata hároméves kor után*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

- Jeffries, E., Ralph, M.A.L., Baddeley, A. 2004. Automatic and controlled processing in sentence recall: The role of long-term and working memory. *Journal of Memory and Language* 51. évf. 623–643.
- Klem, M., Melby-Lervåg, M., Hagtvet, B., Halaas Lyster, S.-A., Gustafsson, J.-E., Hulme, C. 2015. Sentence repetition is a measure of children's language skills rather than working memory limitations. *Developmental Science* 18. évf. 146–154.
- Okura, E., Lonsdale, D. 2012. Working memory's meager involvement in sentence repetition tests. Conference: CogSci 2012. 2132–2137.
- Potter, M. C., Lombardi, L. 1998. Syntactic priming in immediate recall of sentences. *Journal of Memory and Language* 38. évf. 265–282.
- Racsmány Mihály 2004. *A munkamemória szerepe a megismerésben*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Redford, M. A. 2015. The acquisition of temporal patterns. In: Redford, M. A. (ed.) *The handbook of speech production*. New Jersey: Wiley, Blackwell. 379–403.
- Rodríguez-Aranda, C., Jakobsen, M. 2011. Differential contribution of cognitive and psychomotor functions to the age-related slowing of speech production. *Journal of the International Neuropsychological Society* 17. évf. 5. szám. 1–15.
- Turi Zs., Németh D., Hoffmann I. 2014. Nyelv és emlékezet. In: Pléh Cs., Lukács Á. (szerk.) *Pszicholingvisztika*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 743–776.